

YK:n aseidenriisuntaviikko

Koko maailmassa vietettiin lokakuun lopulla YK:n aseidenriisuntaviikkoa. Näkyvimpänä muotona tästä olivat eri puolilla maailmaa järjestetyt rauhanmarssit, joihin osallistui ennennäkemättömän laajat kansalaisjoukot. Suomessa 27.10. järjestettyihin rauhanmarsseihin osallistui yhteensä noin 150 000 kansalaista. Tämä on tietysti huomattava joukko ihmisiä, mutta tähänkään määrään ei voida vielä olla tyytyväisiä, sillä suurimmalle osalle suomalaisia rauhanasia näyttää kuitenkin olevan kaukainen asia tai sitten marssimisella ei koeta sitenkään voitavan vaikuttaa rauhan edistymiseen. Tähän apatiaan ei ole muuta lääketä kuin entistä aktiivisempi toiminta kaikilla tasoilla. Siinä tarvitaan todenmukaista tietoa rauhasta ja meidän mahdollisuuksistamme edistää sitä. Toisaalta tarvitaan aivan uudenlaista ihmiskäsitystä sekä historiallista näke-

mystä ihmisestä ja hänen kehittymismahdollisuuksistaan maailmanlaajuiseen solidaarisuuteen ja vastuuseen. Seuraavissa artikkeleissa pyritään antamaan aineksia nykytilanteen tarkastelulle ja tuomaan esiin sitä problematiikkaa, joka on syntynyt nykytieteen saavutusten asettaessa ihmisen olemassaolon vaakalaudalle.

Unto Vesa toimii tutkijana Rauhan- ja konfliktitutkimuksen laitoksella Tampereella ja T.I. Wuorenrinne, joka täytti viime keväänä 90 vuotta on taas koko pitkäaikaisen toimintansa ajan kansansivistystyön eri tehtävissä puhunut yhteisvastuullisuudesta ja rauhasta humanistisen ihmiskäsityksen korkeimpana tavoitteena. Wuorenrinne on korostanut erityisesti kansansivistäjien vastuuta tässä uuden ihmisen luomistyössä.

T.I. Wuorenrinne

Ihminen itsensä uhrina?

Viime vuosisadan loppupuoli oli voimakasta kansallisen heräämisen ja kansansivistystyön laajenemisen aikakautta. Kansakoulu ja suomenkielinen oppikoulu juurtuivat vähitellen suomalaiseen maaperään, nämä laitokset, jotka omilla tahoillaan loivat pohjaa yleiselle nuorisoseuraliikkeelle, kansanopisto- ja työväenopistoaatteelle, samoin opintokerhityölle, lyhyesti: sille monitahoiselle, vapaalle kansansivistystoimelle, joka näyttölee nykyajan suomalaisessa yhteiskunnassa niin siunauksellista osaa.

19. vuosisadan loppupuoli merkitsi ihmishengen mahtavaa nousua niin sivistyksellisellä kuin taloudellis-yhteiskunnallisillakin aloilla. Ja mikä erityisesti merkilepantavaa: yksilön tilalle astuu yhteisö. Individualistinen elämäntähtämys muuttuu joukkotahdoksi. Monesti itse ihminen unohtuu — järjestö, puolue astuu tilalle. Tästäkö johtuu, että epäily, suorastaan pessimismi alkaa — kaiken edistyksen, kaiken kuohunnan ohella — tehdä myös tuloaan näyttämölle ja uhata sitä idylliä, joka kuitenkin oli leimallinen tälle aikakaudelle.

Ei olekaan perää vailla ruotsalaisen kulttuurikriitikon *Gotthard Johanssonin* toteamus: ”Vuosisadan loppu päättyi raukeaan eettiseen, omasta resignatiostaan nautiskelemaan pessimismiin.”

Tämä negativismi ei meillä juuri näyttänyt, vaan päinvastoin oli kaikkialla havaittavissa hyvinkin virkeätä elämänmenoa. Korkeintaan oli tuo pessimismi ja resignatio havaittavissa vuosisadan alun lyriikassa ja ehkä myös siinä estetisovassa maisterikulttuurissa, josta *Ernst Nevalinna* varoitteli ylioppilaita vielä toisellakin vuosikymmenellä.

Ihmiskunta syöksyi 1914 ensimmäiseen maailmansotaan. Tämä sota merkitsi paitsi mittamattomia kärsimyksiä myös päättyessään kaikkien arvojen uudelleen arvioimista. Yksilöllinen epätoivo muuttui **sosiaaliseksi pessimismiksi**, mikä vaikutti sen, että ne yhteiskuntaluokat, joille 1800-luvun jälkipuolisko merkitsi sisäisen ja ulkoisen riippumattomuuden julistusta ja joille suursota näytti avaavan portit selkosen selälleen, alkoivat vetää hirttosilmukkaa omaan kaulaansa, kuten ruotsalainen kulttuurifilosofi *Alf Ahlberg* teoksessaan ”Tankelivets frigörelse” sitovasti osoittaa. On paradoksaalista todeta, että joukot saivat vapauden tuhotakseen itse tuon vapauden.

Yhteiskunnallisen pessimismin maaperässä iti sitten vaarallinen kasvain: diktatuuri, joka esiintyi poliittisella alalla valtiokaikkeutena, **totalismina** ja josta meidät — *Väinö Voionmaan* mukaan — täällä pohjolassa pelasti vain ikivanha, kotoinen **demokratiamme**, mutta joka saastutti varsin monet suuretkin kansat. Ja niinpä kävikin, että joukot itse kohottivat huomattavan laajalti diktaattoreiksi miehiä, jotka alkoivat orjuuttaa ei vain omia kansalaisiaan, vaan pyrkivät maailmanvaltahaaveissaan kuristamaan koko ihmiskuntaa, pyrkimys, joka johti uuteen, entistä hirveämpään maailmanpalloon.

Jos ensimmäinen maailmansota seurauksiin oli kauhistuttava, oli toinen sitä vielä enemmän: se merkitsi vuosisataisten arvojen ja ihmiselämän halveksuntaa siinä määrin, ettei mitään siihen verrattavaa oltu ennen nähty. Ei ihme, että neljännesvuosisata sitten koettu turtumus ja sosiaalinen epätoivo muuttui nyt suorastaan **metafyysilliseksi pessimismiksi**, kysymykseksi ihmisen koko olemassaolosta, hänen asemastaan ja tehtävistään universumissa. Tämän tuskallisen ongelman erittelypyrkimys ilmenee selvimpänä *Paul Sartren* kaavailemassa **eksistentialismissa**, vaikka tuon ahdistavan probleeman painajainen tuntuu yleensäkin kaikkialla sodanjälkeisessä elämässä, tuntuu yhtä hyvin sivistyksellisillä ja taloudellisilla kuin yhteiskunnallisilla ja valtiollisilla aloilla.

Missä pelastus? Kuulee usein vastattavan: **tieteessä**. Mutta se **laboratoriotiede**, kuten *Eino Sormunen* on huomauttanut, joka nykyisin on maineessa, tuskin pystyy ihmiskuntaa pelastamaan, nostamaan siitä epävarmuuden ja suoranaisten hädän ja ahdistuksen alhusta, jossa se yhä — vaikka toisen maailmansodan päättymisestä onkin kulunut lähes 40 vuotta — levottomana huokaa. Asia onkin pikemmin päinvastoin. Juuri tiede on laboratorioissaan keksinyt menetelmiä ja manannut esiin voimia, jotka uhkaavat tuhota itse ihmisen. On niin, että mitä enemmän äly on kehittynyt, sitä etäämmälle näyttää ihminen kaikonnet alkuperästään: siitä Jumalan kuvasta, joksi hänet kerran luotiin.

Ihmisen **mammuttiaivoille**, kuten Pentti Eskola — meidän maailmankuulu tiedemiehemme — sanoo, ei näytä mikään mahdolltomalta. Avaruuden valloitus on jo osin tapahtunut. Ehkäpä 50 vuoden kuluttua suuntautuu liiken-

ne täältä ”pallerolta” — F.E. Sillanpään nimitystä käyttäkseni — toisiin taivaankappaleihin. Sen ennakkovalmistelua ovat ne lukematomat satelliitit, joita vuosien vieressä on laukaistu avaruuteen, vieläpä huippuna itse kuussa käyntikin. Samojen aivojen avulla on atomifysiikan alalla päästy tuloksiin, jotka uhkaavat tuholla, jos kolmas maailmansota vielä syttyisi, koko meidän planeettaamme.

Nykyisen hädän ja pessimismin aallon pyyhittämisiksi tarvitaan siis jotakin muuta kuin mämmuttiaivot, tarvitaan **mämmuttisydän**, josta huokuu totuudellisuus, suvaitsevaisuus, toinen toisensa ymmärtäminen. Tämä on oivallus, joka ei ole yhtä helposti ratkaistavissa kuin $2 \times 2 = 4$. Jos tahtois mainita vain yhden sanan, joka saattaisi johtaa tälle tielle, se olisi silloin **humanitas**, tuo sana, jonka ylevästä sisällyksestä kärsivä ihmiskunta on jo antiikin ajoista lähtien pyrkinyt parhaimpina hetkinään lohtua saamaan.

Siinä se linja, jonka varassa saattaa nousta **optimismin aalto**, se tila, jolloin ihminen ei enää ole tekniikan orja, robotti, vaan todellinen luomakunnan kruunu, joka suhtautuu varmana ja luottavana omaan aikaansa ja tulevaisuuteen.

Mutta tällöin on siirryttävä laboratorioista, niin uskon, henkিতieteitten piiriin, jotka eivät vetoa vain älyyn, vaan jalostavat myös meidän sisintämme, valavat sitä tietoa, jossa niinikään sydän on mukana. Tämä on asia, jota Esaias Tegner tarkoittaa toteamuksellaan: ”Kirkas ja terävä pää, jos se lepää huonon sydämen päällä, lepää yhtä heikolla perustalla kuin kirkko, joka on rakennettu ryöväri­linnan päälle.”

Ymmärrän hyvin, että me tarvitsemme luonnontieteitten suursaavutuksia (ajatelkaamme esim. nykyaikaisen lääketieteen tuloksia) ja tarvitsemme valtavasti kehittyneen tekniikan ihmeluomuksia, koska ne helpottavat meidän elämäntaisteluaamme. Mutta toisaalta on sanottava, että aineelliset arvot — niin tärkeitä kuin ne ovatkin — eivät kohota meitä **ihmisiinä**. Tähän kaivataan **persoonallisuuden kasvatusta**, ”dass wir fähig sind uns innerlich meistern zu können” (että me pystymme itsemme myös sisäisesti hallitsemaan), kuten etevä saksalainen kansansivistysmies, aikanaan Würtembergin opetusministeri, *Theodor Bäuerle*

minulle kerran ajatuksensa ilmaisi. Juuri tässä onkin ”des Pudels Kern”: ajatuksen ydin. Taivoitteena on näin ollen Egon Friedellin **apollo-ninen ihminen**: vastuuntuntoinen, moraalisesti voimakas, tasapainoinen kansalainen, joka vaikeissakin tilanteissa pystyy itsensä hillitsemään ja hallitsemaan.

Tämäntapaisen ihmisen muovaamisessa on myös meillä vapaassa sivistystyössä oma arvo­kas työkenttämme, tarkoitan: sellaisen ihmisen kasvattamisessa, joka ei elä vain itseään varten, vaan liittyy elimellisenä osana yhteiskuntaan ja kansakokonaaisuuteen, tähän yhteiseen suomalaiseen isänmaahan.

Mutta samalla pyydän korostaa, että meidän jokaisen on sisäisen minämme jalostamisessa pyrittävä todelliseen altruismiin: emme saa aina esiintyä vaatien ja muita herruuttamaan yrittäen, vaan myös palvelen ja toimien kanssaihmistemme hyväksi — niin, tämä on se päämäärä, jota me todella parhaimmillamme vapaassa sivistystyössä tavoittelemme. Ja se on myös sellainen ihminen, joka ei umpioidu kuo­reensa, vaan joka näkee kansojenkin liittyvän läheisesti toisiinsa ja jolle *humanitas* on todella kaivattu päämäärä: koko ihmiskunnan onni ja menestys on korkein ihanne.

Meidän on hartaasti toivottava, että ennen kaikkea supervaltojen johtajat tuntisivat todella vastuunsa, etteivät ihmisavoista lähteneet jättiläissaavutukset tuhoaisi itse ihmistä ja samalla koko elollista elämää. Meidän on luotettava siihen, että ihminen lopulta löytää itsensä ja kohoaa — toistan sen vielä — siksi luomakunnan kruunuksi, jonka aseman hän kerran aikojen alussa sai.

Tämä on se toive, jota kohti ihmiskunnan on pyrittävä kulkemaan. On luotava yleinen, vankkumaton **rauhantahto**, mikä merkitsee sitä, että meistä ei tule niiden valtavoimien, jotka ihmisjärki on luonut, uhreja, vaan että me kehitymme vapaina, jalostuneina yksilöinä ja kansoina. Tällöin se uhka, joka nyt yllämme väreilee, poistuu kokonaan — niin että aikamme on lopultakin merkitsevä sisäistyneen ihmisen huomenkoittoa.

Toistan vakavasti, että se sektori, jolla me työskentelemme: vapaan sivistystyön sarka koko laajuudessaan asettaa meille ihmisen suoje­lijoina aivan erityisiä velvollisuuksia. Täytäkäämme ne.